

Dimensiunile procesului de analiză a creditului și riscul de credit

*Conf. Univ. dr. IULIA IUGA - – Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia
e-mail: iuga_iulia@yahoo.com*

Abstract:

The credit analysis represents the crediting risk evaluation process. The crediting risk must be considered based on what the bank expects achieve as a result of the crediting activities. The credit analyze process has two sides, a quantitative one and a qualitative one. The risk existence produces a risk exposure. This exposure is given by the actual value of all the losses or supplementary expenses that a subject- especially the bank- might have to take on in the future. The banking risk is the element of uncertainty that might interfere with bank activity or with the unfurling of one of its economic and financial operation.

Analiza creditului reprezintă procesul de evaluare a riscului de creditare. Riscul de creditare trebuie apreciat în funcție de ceea ce banca se așteaptă să realizeze de pe urma creditării. Procesul de creditare este potențial purtător de câștiguri; acestea se pot grupa în două categorii: câștigurile directe și cele indirecte. Câștigurile directe sunt imediate și cuantificabile adeseori. Cele mai importante sunt dobânda și comisionul încasat de bancă. La acestea se poate adăuga soldul creditor minim al contului clientului, sold care reprezintă garanția creditului. Câștigurile indirecte sunt mult mai greu de cuantifice și mai incerte. Acordarea unui credit poate să atragă după sine inițierea sau menținerea unei relații, o creștere a depozitelor, precum și o creștere a cererii pentru alte servicii bancare. Ansamblul acestor câștiguri trebuie avut în vedere atunci când expunerea la risc este analizată și, eventual, acceptată. Analiza creditului este un proces care trebuie să se deruleze periodic: înainte de acordarea creditului în vederea fundamentării deciziei de creditare și apoi, în funcție de scadența creditului, la intervale de timp determinate, de regulă atunci când rapoartele financiare ale clientului sunt puse la dispoziție.

Procesul de analiză a creditului are două dimensiuni: o dimensiune cantitativă și o alta calitativă. Dimensiunea cantitativă a analizei creditului are la bază o serie de activități specifice de colectare, prelucrare și interpretare a tuturor informațiilor referitoare la client, la care banca are acces. Acestea sunt: analiza datelor financiare, prognoza evoluției viitoare a activităților clientului, evaluarea capacității de rambursare prin analiza și prognoza fluxurilor viitoare anticipate de venituri și cheltuieli, evaluarea capacității debitorului de a rezista la șocuri. Rezultatele acestor activități sunt relativ ușor cuantificabile și pot contribui la fundamentarea unei decizii obiective privind expunerea băncii la risc, care rezultă din angajarea creditului analizat. Analiza calitativă presupune adunarea și actualizarea tuturor informațiilor referitoare la responsabilitatea financiară a debitorului, determinarea scopului real al contractării împrumutului, identificarea riscurilor cu care se poate confrunta debitorul și estimarea seriozității și implicării

debitorului în respectarea angajamentelor asumate față de bancă. Elementele determinante ale gestiunii riscului individual de creditare sunt: capacitatea de plată, caracterul debitorului – dorința sa de a face plata, capitalul – averea debitorului, garanția (reală sau personală), condițiile de mediu. Dintre acești cinci factori primul este cel mai important.

Dat fiind riscul pe care îl induc pentru bănci operațiunile de creditare, există un regim special pentru contractele de creditare încheiate de bănci cu clienții lor. Toate operațiunile de credit și de garanție ale băncilor trebuie consemnate în documente contractuale, din care să rezulte clar toți termenii și toate condițiile respectivelor tranzacții. Contractele de credit bancar, precum și cele ale garanțiilor reale și personale, constituite în scopul garantării creditului bancar, sunt titluri executorii

Se apreciază că principalele slăbiciuni în gestiunea riscului de creditare sunt unele de ordin intern: selecția defectuoasă a dosarelor și supravegherea internă improprie a evoluției calității debitorilor. Riscul de selecție improprie a dosarelor poate fi minimizat prin: rigoare în conținutul dosarelor, apreciere internă a calității clienților pe baze unitare, prin punctaj, dubla avizare a deciziei de creditare și stabilirea unei marje corespunzătoare a dobânzii percepute.

Conceptul de risc

Potrivit Dicționarului explicativ al limbii române prin noțiunea de risc se înțelege pericol, inconvenient posibil, probabilitatea de producere a unui eveniment cu consecințe nedorite pentru subiect.

Existența riscului induce o expunere la risc, care este dată de valoarea actuală a tuturor pierderilor sau cheltuielilor suplimentare pe care este posibil să le suporte în viitor un anumit subiect, în special banca.

Conform Dicționarului Enciclopedic Managerial, prin risc se înțelege: „Măsură a neconcordanței dintre diferite rezultate posibile, mai mult sau mai puțin favorabile sau nefavorabile, într-o acțiune viitoare”. Același dicționar explică și termenul de risc de credit: „pierdere rezultată din nerecuperarea totală sau parțială, de către bancă, a fondurilor investite și / sau a dobânzii aferente acestora”.

Prin risc bancar se înțelege elementul de incertitudine care poate afecta activitatea societății bancare sau derularea unei operațiuni economico-financiare a acesteia.

Prin risc în activitatea de creditare se înțelege posibilitatea producerii în viitor a unor evenimente în activitatea clienților cu efecte negative în ceea ce privește recuperarea creditelor, încasarea dobânzilor etc.

Riscul de credit este primul dintre riscurile bancare cu care se confruntă o instituție financiară. Riscul de credit exprimă posibilitatea ca împrumutații sau emitenții de titluri să nu-și onoreze obligațiile la scadență. Pentru împrumutat, riscul de credit exprimă într-o formă mai largă, degradarea situației financiare a acestuia. O mare varietate de motive legate fie de situația generală a economiei, fie de condițiile afacerii împrumutatului, dintre care multe sunt imprevizibile și afectează situația financiară a acestuia, pot contribui la riscul de credit. Pierderile în cazul instrumentelor de piață depind de valorile acestor instrumente și de gradul lor de lichiditate pe piață. Măsurarea riscului de creditare este relativ simplă pentru instrumentele cotate pentru că ele sunt lichide și negociabile. Deținătorul poate pierde valoarea totală a acestuia, adică în acel moment, dacă

„slăbiciunea titlului” este gravă. Dacă degradarea este progresivă, cedând instrumentele de piață, înregistrează o pierdere parțială. Aceste două riscuri (total și parțial) există doar pe o durată limitată, perioada în care sunt deținute. Pentru instrumentele de piață se disting două tipuri de riscuri: riscul curent și riscul potențial. Riscul curent este aferent valorii de piață (valoarea lichidativă) curente, adică cea calculată pe baza valorii prezente a parametrilor pieței. Riscul potențial este legat de valorile viitoare posibile pe care le poate lua instrumentul pe parcursul existenței sale, valori viitoare ce sunt determinate de deviațiile viitoare ale parametrilor pieței în raport cu valoarea lor curentă. Riscul potențial este numit „add - on” pentru a exprima „suplimentul” față de valoarea curentă. Riscul total este suma celor două riscuri, curent și potențial, și el măsoară riscul de credit total al instrumentului considerat.

Creditorii, în special băncile, sunt expuși următoarelor tipuri de riscuri:

- a) neexecutarea sau neîndeplinirea obligațiilor rezultate din raportul de credit;
- b) modificarea dobânzii în perioada angajării capitalului în raportul de credit;
- c) modificarea puterii de cumpărare a monedei în aceeași perioadă.

a) Neîndeplinirea contractului de credit se datorează lipsei de lichiditate și solvabilitate a debitorului. Unele creanțe pot fi recuperate parțial, în timp ce altele devin nerecuperabile.

Băncile se protejează de risc prin:

- diversificarea portofoliului pentru dispersarea riscurilor;
- includerea unei prime de risc în cadrul ratelor de dobânzi practicate;
- includerea de clauze protectoare, de garantare, în contractul de credit, pentru a reduce efectele neexecutării de către debitor.

b) Riscul modificării dobânzii de piață. Creditele pot fi contractate cu dobânzi fixe (valabile pe toată durata contractului) sau cu dobânzi variabile, care se modifică în funcție de fluctuațiile ratei dobânzii pe o anumită piață. Băncile, acordă împrumut cu o rată a dobânzii variabilă.

c) Riscul modificării puterii de cumpărare este determinat de intensitatea procesului inflaționist (poate fi măsurat prin calcularea dobânzii reale).

Termenul de acordare al creditului (scurt, mediu, lung) reprezintă un factor esențial care influențează major riscul de credit. Cu cât termenul de acordare a creditului este mai lung, cu atât riscul apariției unor evenimente neașteptate este mai mare. Prin evenimente neașteptate se înțeleg: apariția unor concurenți puternici pe piață care înlătură firma creditată de bancă, adoptarea unor legi contrare investiției respective; apariția unor mari probleme la furnizorii și clienții firmei creditate etc.. Toate aceste evenimente sporesc riscul de credit.

În faza de analiză a creditului se impune analiza mediului în care solicitantul de credit își desfășoară activitatea economică pentru a putea constata frecvența schimbărilor care conduc la creșterea riscului de nerealizare integrală a veniturilor și prin aceasta apariția greutăților în onorarea obligațiilor către bancă. Riscurile obiective și riscurile subiective sunt riscuri care trebuie avute în vedere, deoarece ele conduc la neachitarea la scadență a ratelor de credit și / sau a dobânzilor aferente.

Pentru diminuarea riscurilor obiective, banca prin persoanele însărcinate să exercite control, trebuie să acționeze pentru eliminarea riscurilor care pot apărea din neglijența băncii în analiza, acordarea și urmărirea creditelor, să efectueze controale periodice asupra documentelor contabile ale împrumutaților și prin formularea unor întrebări și corelarea răspunsurilor cu analiza datelor din contabilitate, să descopere

eventualele neconcordanțe între declarațiile date și evidența contabilă, să urmărească asigurarea de către împrumutat a bunurilor aduse în garanție împotriva calamităților naturale, să evalueze din timp capacitatea agentului economic împrumutat de a se adapta la modificarea conjuncturii economice. Riscurile considerate ca fiind subiective, au drept cauze:

- nerespectarea prevederilor din normele de creditare, referitoare la analiza, aprobarea și urmărirea creditelor;
- analiza cu superficialitate a cererilor de credite;
- necorelarea informațiilor financiare cu cele nefinanciare privitoare la solicitantul de credite;
- controlul și / sau evaluarea necorespunzătoare a garanțiilor;
- redactarea defectuoasă a actelor juridice (contract de credit, contract de ipotecă și contract de gaj);
- acceptarea de către bancă a unei documentații de credit incomplete sau neactualizate;
- încrederea prea mare în anumite categorii de clienți, care datorită unei poziții privilegiate în bancă nu sunt analizați potrivit normelor bancare precum ceilalți împrumutați.

În categoria riscurilor obiective, riscuri independente de actul de voință al băncii, se include riscul de fraudă, garantat de reaua credință a clientului care nu face efort managerial sau prezintă băncii informații eronate, riscuri de forță majoră determinată de catastrofe naturale, riscuri politice, fiscale, comerciale sau de piață. Riscul global al insolvenței este o funcție crescătoare a masei creditelor acordate și a ratei dobânzii în timp ce oferta de credit este o funcție descrescătoare a riscului. Rezultă că riscul de insolvență, pe măsură ce dimensiunile creditului cresc, este mai mare, creșterea ratei dobânzii la creditele acordate conducând la sporirea cazurilor de insolvență. Un alt element care trebuie urmărit de bancă este evaluarea la acordarea riscului creditului și mai apoi pe parcursul derulării acestora a riscului de nerealizare a cash – flow-ului. Astfel se impune urmărirea mai multor etape:

- evaluarea echipei de conducere a agentului economic, urmărindu-se cu prioritate aspectele calitative care să conducă la cele mai bune concluzii privind realizarea obiectivelor propuse de acesta;
- evaluarea capacității societății de a-și diversifica și înnoi structura actuală pentru a depăși eventualele elemente conjuncturale nefavorabile;
- corelarea cash-flow-ului prognozat pentru perioada de creditare cu cel realizat în perioada anterioară și cu contractele și / sau comenzile ferme pe care clientul le are încheiate cu partenerii de afaceri și care trebuie să stea la baza corelației fluxului de încasări și plăți;
- urmărirea permanentă pe perioada de creditare a modului de realizare a cash-flow-ului care a stat la baza aprobării creditorului. Practicarea acestei urmăriri poate conduce în situația în care se constată o situația economico – financiară precară a agentului economic împrumutat, la luarea unor măsuri care să limiteze și chiar să evite o eventuală pierdere pentru bancă;
- concordanța dintre cash-flow și scadențele stabilite prin contractul de credit;

- evaluarea măsurii în care banca poate face față unor scenarii de modificare a structurii în ceea ce privește scadența, garanțiile constitutive, valoarea creditului, alte surse posibile de rambursare.

Banca Națională a României obliga banca să acționeze în vederea riscului amintit prin menținerea unui nivel al capitalului minim, printr-o anumită rată de acoperire a riscului, ce se exprimă ca raport între fondurile proprii și activele ponderate în funcție de risc, prin anumite niveluri a creditelor acordate unui singur client, printr-un nivel maxim angajat anume stabilit, prin consultarea datelor Centralei Riscurilor Bancare ori prin constituirea provizioanelor de risc de credit. Persoanele ce verifică modul de acordare a creditelor, trebuie să verifice dacă banca a solicitat Centralei Riscurilor Bancare, ce funcționează în cadrul Băncii Naționale a României, informația de risc bancar referitoare la agentul economic căruia se dorește a i se acorda credit, dar după ce a primit de la acesta acordul scris. Obținerea acordului scris pentru efectuarea acestei verificări se poate constitui în condiție obligatorie de îndeplinit pentru obținerea unui credit. Astfel, banca poate primi de la Centrala Riscurilor Bancare informații de risc bancar referitoare la situația riscului global și / sau la situația datoriilor restante. Banca constituie provizioane de risc prin includerea pe cheltuieli a sumei reprezentând nivelul necesarului de provizioane iar în situația în care se constată diferențe între necesarul de provizioane și provizioanele constituite, provizioanele de risc de credit se vor regulariza tot pe seama cheltuielilor, indiferent de rezultatul financiar al băncii. Sumele aferente unui credit se înregistrează în extrabilanțul băncii în condițiile în care:

- cel puțin una dintre acestea înregistrează un serviciu al datoriei mai mare de 360 de zile;
- s-a investit cu formulă executorie:
 - ❑ contractul de credit, precum și contractele de garanție dacă este cazul;
 - ❑ hotărârea judecătorească definitivă ce dispune asupra contractului de credit, precum și asupra contractelor de garanție dacă este cazul;
- s-a declanșat procedura de executare silită a patrimoniului;
- s-a declanșat procedura de reorganizare judiciară sau procedura de faliment împotriva debitorului.

Băncile se confruntă cu o serie de riscuri legate de operațiunile lor curente. Expunerea la risc a băncilor poate fi o expunere inerentă activității obișnuite pe care o desfășoară banca sau o expunere suplimentară generată de încercarea de a obține profit mai mare decât cel normal. În cazul primei expuneri este vorba despre riscuri pure iar în cel de-al doilea caz, este vorba despre riscuri speculative. În funcție de gama de operațiuni bancare ce pot genera riscuri, acestea din urmă pot fi:

- 1) riscuri financiare, care afectează în mod direct gestiunea bilanțului și care includ:
 - riscul de creditare
 - riscul de lichiditate
 - riscul de piață
 - riscul de faliment
- 2) riscuri de prestare asociate operațiunilor din sfera serviciilor financiar-bancare și care includ:
 - riscul operațional
 - riscul tehnologic
 - riscul produsului nou

➤ riscul strategic

- 3) riscuri ambientale care sunt generate de faptul că banca operează într-un mediu concurențial strict reglementat de autoritatea bancară (B.N.R.) și într-un mediu economic care are propria sa dinamică.

Riscul de creditare este numit și risc de insolvabilitate a debitorului, risc de nerambursare sau risc al deteriorării calității activelor bancare (atunci când celelalte active au o pondere redusă în bilanțul băncii) și exprimă probabilitatea încasării efective, la scadență, a fluxului de numerar anticipat determinat de creditare (rata plus dobânzile). Riscul de creditare este asumat de toate băncile și poate genera probleme serioase atât băncii în cauză, cât și întregului sistem bancar dacă expunerea la risc este substanțială. Din această cauză, strategia fiecărei bănci trebuie să includă programe și proceduri de gestionare a riscurilor bancare, în general, și a celor de creditare, în special, minimizarea expunerii la risc, alături de maximizarea rentabilității și respectarea reglementărilor bancare și a celor generale, fiind unul din obiectivele importante ale managementului bancar.

Gestionarea preventivă a riscului de creditare presupune organizarea procesului de creditare, începând cu definirea politicii de creditare și terminând cu monitorizarea și controlul creditelor acordate, având la bază anticiparea riscurilor în scopul diminuării sau eliminării efectelor nedorite ale acestora. Gestiunea riscului de creditare privește deopotrivă gestiunea riscului global de creditare și a celui individual, fiecare componentă având rolul său specific în cadrul activității de creditare și de management general.

Limitarea riscurilor poate avea caracter autonormativ (este impusă de însăși acea bancă) sau normativ (impusă de B.N.R.).

Limitarea riscurilor se poate face de către fiecare bancă prin:

- fixarea unei limite globale proprii maxime pentru angajamentele sale totale riscante (în care intră și creditul) ca raport între aceste angajamente și totalul activelor sau totalul fondurilor proprii ale băncii;
- fixarea unor plafoane de credit pe fiecare debitor, grup de debitori, sector de activitate sau zonă geografică pentru a preveni ca modificări semnificative ale situației economice a acestor entități să afecteze negativ expunerea la risc a băncii.

Limitarea riscurilor pe cale normativă realizată de autoritatea bancară (B.N.R.) vizează stabilirea unor norme cu caracter obligatoriu privind:

- volumul total al angajamentelor unei bănci față de un singur debitor nu poate depăși 20% din fondurile proprii ale băncii;
- suma totală a expunerilor mari (un angajament însumând mai mult de 10% din fondurile băncii reprezintă expunere mare) față de debitorii băncii nu poate depăși de 8 ori nivelul fondurilor proprii ale acesteia;
- stabilirea de norme unitare stricte de creditare a persoanelor aflate în relații speciale cu banca, precum și a salariaților acesteia.

Principalii indicatori care exprimă riscul global de creditare sunt următorii:

1. ponderea creditelor în activul total al băncii (credite totale / activ total);
2. ponderea creditelor de calitate medie în totalul creditelor [credite de calitate medie (în observație + substandard + îndatorare) / credite totale];
3. ponderea pierderilor datorate portofoliului de credite (pierderi aferente portofoliului de credite / valoarea totală a portofoliului de credite);

4. ritmul de creștere a creditelor față de creșterea activului (Δ credite totale / Δ activ total);
5. gradul de acoperire a pierderilor din credite din profitul net (profit net / pierderi aferente portofoliului de credite);
6. gradul de acoperire a pierderilor din credite de către fondul de rezervă (fond de rezervă / pierderi aferente portofoliului de credite).

Calitatea manageristului în bancă este unul din obiectivele principale ale procesului de autorizare a băncilor, o formă sporită de asigurare a unei echipe manageriale care să prezinte caracteristici profesionale și de comportament moral, de elită. În România, Banca Națională a României, exercită în numele întregii societăți un control multilateral asupra premizelor de funcționare a băncilor în cadrul exercitării prerogativelor sale de a autoriza funcționarea băncilor.

Se ajunge la acordarea de credite condiționată de primirea de „comisioane” care ajung până la 10 – 15 % din valoarea creditului; la falsificarea dosarelor de garanții ori transferarea ilegală de sume din contul unor agenți economici cu capital majoritar de stat, în contul unor firme private, uneori chiar societăți fantomă cu conturi la mai multe bănci importante din care sumele se ridică rapid fiind purtătoare de giruri certificate de renumele băncii respective.

Bibliografie:

1. C. BASNO, N. DARDAC, C. FLORICEL, *Monedă, Credit, Bănci – Aplicații și studii de caz*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1994, pag. 78.
2. V. DEDU, *Gestiune Bancară*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1999, pag. 89.
3. F. COMAN, *Control și audit bancar*, Editura Lumina Lex, București, 2000, pag. 113.
4. I. IUGA, *Operațiuni preliminare acordării creditelor bancare pentru agenții economici*, Editura Aeternitas, Alba Iulia, 2004
5. I. IUGA, T. ROȘCA, *Monedă și credit*, Editura Risoprint, Cluj Napoca, 2005
5. L. ROXIN, *Gestiunea Riscurilor Bancare*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997, pag. 47.
6. SOCOL A., *Contabilitatea și gestiunea societăților bancare*, Editura Economică, București, 2005, p. 254.